

Archeologienota Merelbeke Gontrode Heirweg

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Kris VAN QUAETHEM

19-4-2018

Titel: Archeologienota Merelbeke Gontrode Heirweg

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Kris Van Quaethem

Projectcode bureauonderzoek: 2018D50

Intern projectnummer: 2018.050

Locatiegegevens: Merelbeke Gontrode Heirweg 142

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 108047,61 en Y: 189039,94; X: 108158,29 en Y: 189127,04

Kadastergegevens: Merelbeke, afdeling 1, sectie A, percelen 298L, 300K, 301M (zie figuur 6)

Topografische kaart: zie figuur 4 en 5

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Kris Van Quaethem (assistent-archeoloog) en Joeri Marannes (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 19/04/2018

© Acke & Bracke bvba, Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	8
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	10
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	10
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	12
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	14
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	14
2.4. HISTORISCHE SITUERING	17
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	24
3. SYNTHESE	26
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	26
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	26
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	27
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	28
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	29
4. SAMENVATTING	30
5. BIBLIOGRAFIE	32
6. BIJLAGES	33

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Merelbeke Gontrode Heirweg (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het plangebied is 4528m² groot, min of meer trapeziumvormig en gelegen ten zuidwesten van de Gontrode Heirweg. Aan de straatzijde zijn gebouwen in een L-vormige configuratie aanwezig; het betreft een hoevegebouw, dwars op de straat, met een schuur evenwijdig aan de straat en enkele bijgebouwtjes. Naar de straat op is een kleine tuin met een grasperk, enkele struiken en bomen en een vijvertje aanwezig. De hoeve en de schuur zijn vanuit de Gontrode Heirweg te bereiken via een met steenslag verharde oprit. De achterzijde van het perceel is braakliggend.

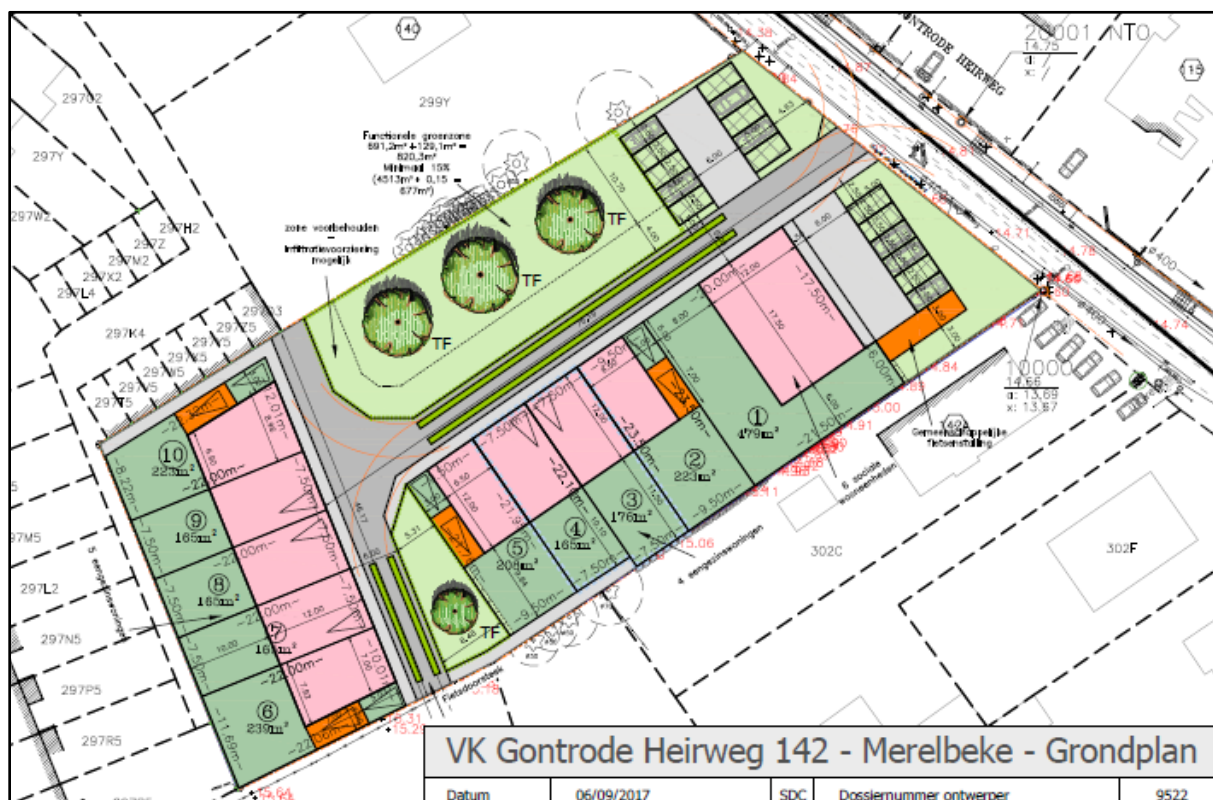
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2017 (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

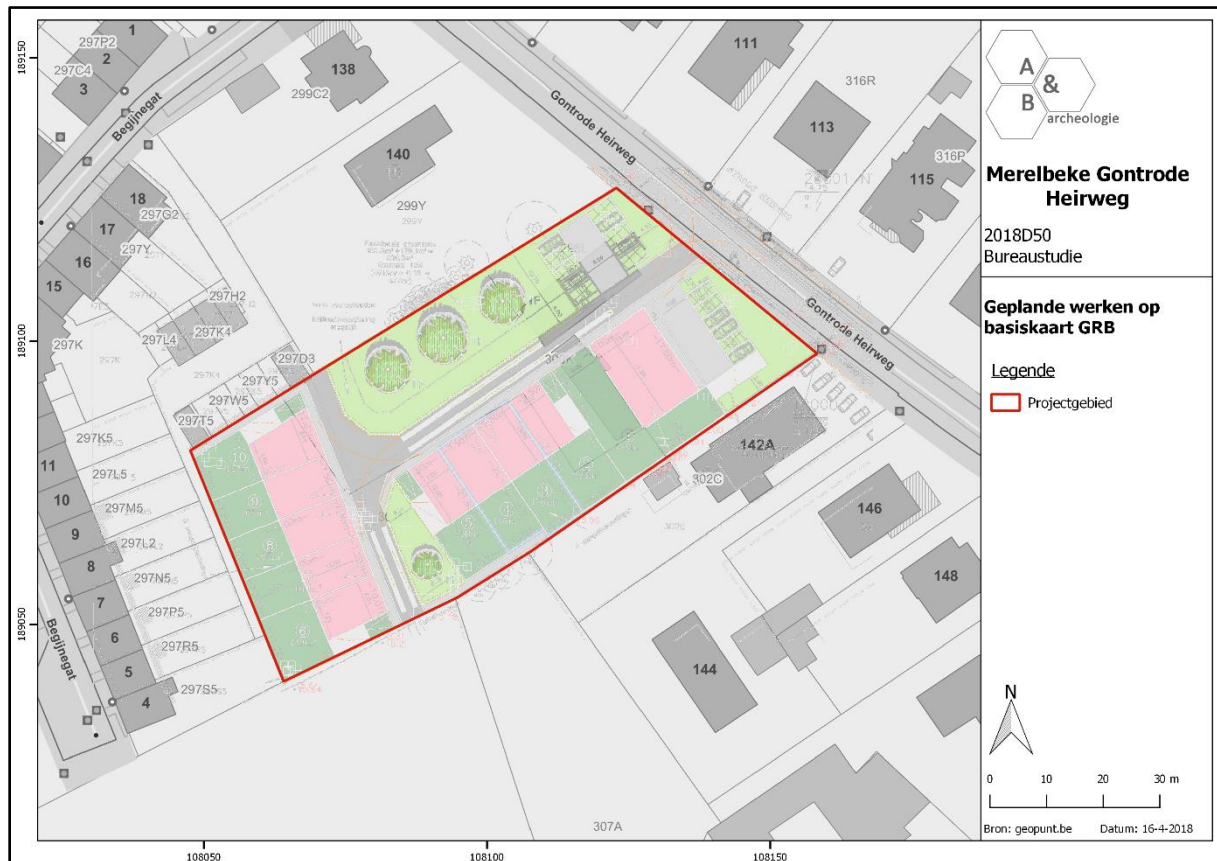
Het verkavelingsplan is te vinden in bijlage, een uitsnede hieruit is hieronder weergegeven.

Het terrein zal verkaveld worden in 10 loten. Centraal wordt een T-vormige wegenis aangelegd die aansluit op de Gontrode Heirweg. Langs deze wegenis worden aan de zuidelijke zijde 4 eengezinswoningen en 1 blok voor 6 sociale wooneenheden voorzien. Aan de westzijde worden 5 eensgezinswoningen voorzien. Bij elke woning en bij het woonblok wordt een tuin aangelegd. Ten noorden van de wegenis wordt een groenzone ingericht, en een parkeerterrein. Ook in het zuidoostelijke hoek van het plangebied worden parkeerplaatsen voorzien, en een gemeenschappelijke fietsenstalling.

Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: de voorafgaande sloop van het gebouw, het rooien van de struiken en bomen in de voortuin, het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van wegenis, nutsvoorzieningen en -leidingen, het optrekken van de woningen en het woonblok, de omgevingsaanleg en het inrichten van de tuinen en groenzones kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

Figuur 2 Uittreksel uit het verkavelingsplan (bron: initiatiefnemer).

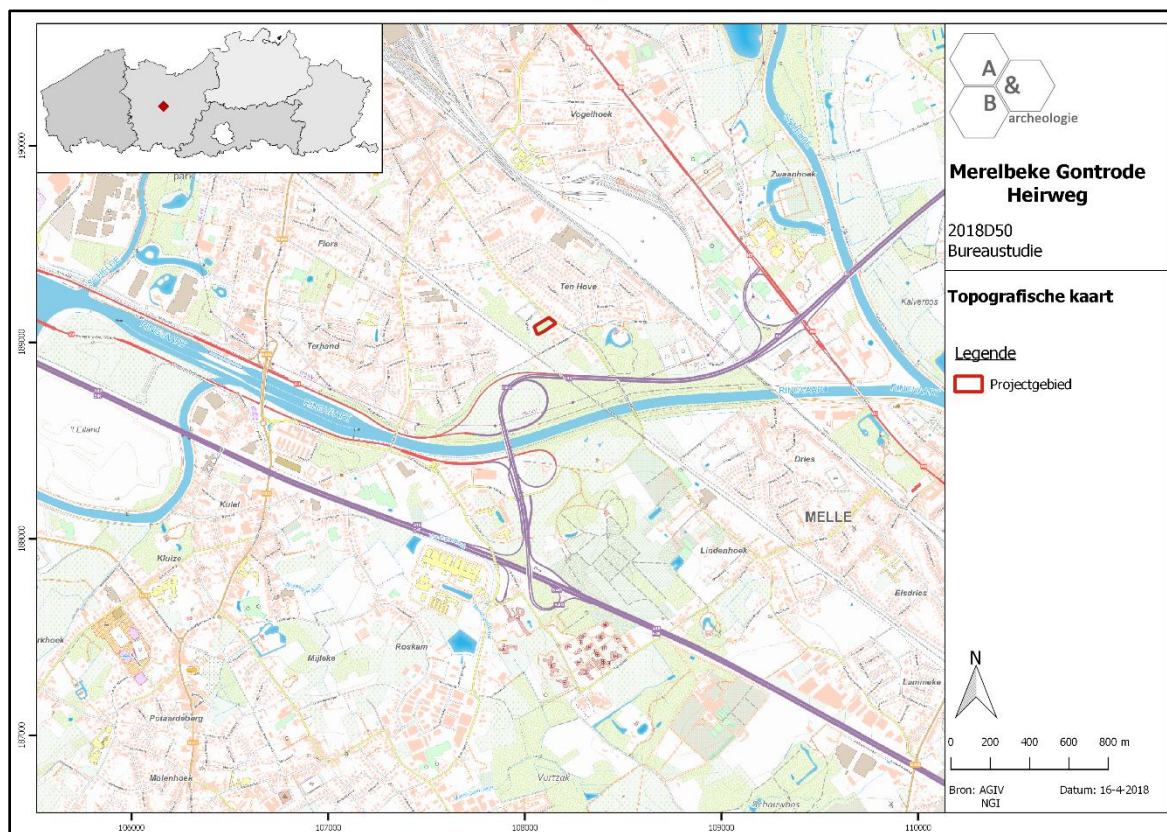

Figuur 3 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

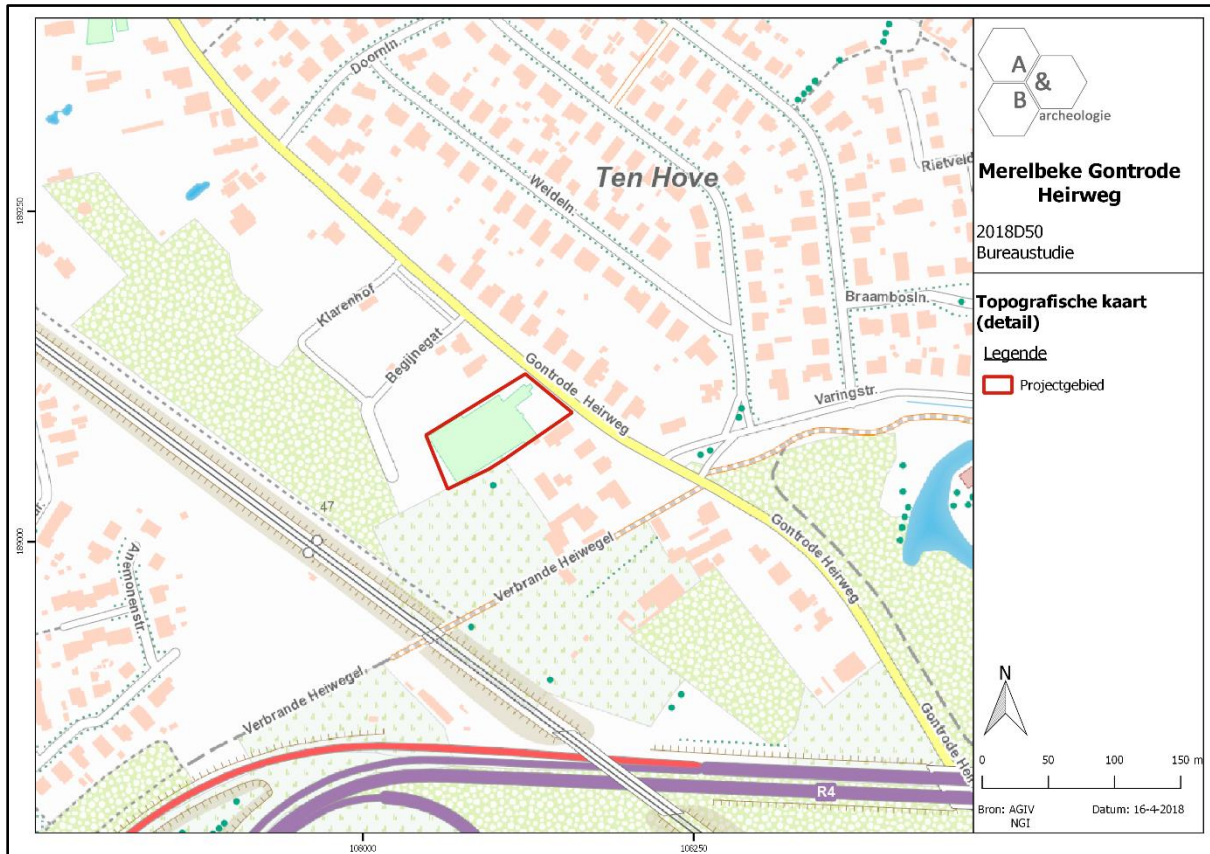
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

Merelbeke is centraal gelegen in de provincie Oost-Vlaanderen, ten zuiden van de stad Gent. De Schelde vormt de westelijke grens van de gemeente. Naast Merelbeke behoren ook Lemberge, Bottelare, Munte, Schelderode en Melsen tot de grotere fusiegemeente Merelbeke; deze deelgemeenten bevinden zich allen ten zuiden van de hoofdgemeente. De aangrenzende gemeenten van deelgemeente Merelbeke zijn Ledeberg en Gentbrugge in het noorden, Melle en Lemberge in het oosten, Bottelare en Schelderode in het zuiden, Zwijnaarde in het westen en Gent in het noordwesten. In het noorden wordt Merelbeke doorkruist door de E40 Gent-Brussel, de R4 ring rond Gent, de spoorlijnen Gent-Brussel en Gent-Mechelen, en de Ringvaart. Het noordelijke deel van Merelbeke is sterk verstedelijkt en sluit aan bij de agglomeratie rond Gent, naar het zuiden wordt het landschap meer open en krijgt het een landelijk karakter. Het plangebied is gelegen in het meer verstedelijkte noordelijke deel van de gemeente, net ten noorden van de R4 en de spoorlijn Gent-Brussel. De Gontrode Heirweg is een noordwest-zuidoost georiënteerde weg die de kern van Merelbeke met die van Gontrode (deelgemeente van de Melle) verbindt, en de grens vormt tussen Merelbeke en Melle. Ten zuiden van het plangebied, naar de spoorlijn op, is een weiland aanwezig, langs alle andere zijden is bebouwing aanwezig. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied aangeduid als 'Akkerbouw' en 'Andere bebouwing', wat niet geheel overeenkomt met het huidige gebruik. Het achterste deel is gewoon braakliggend.

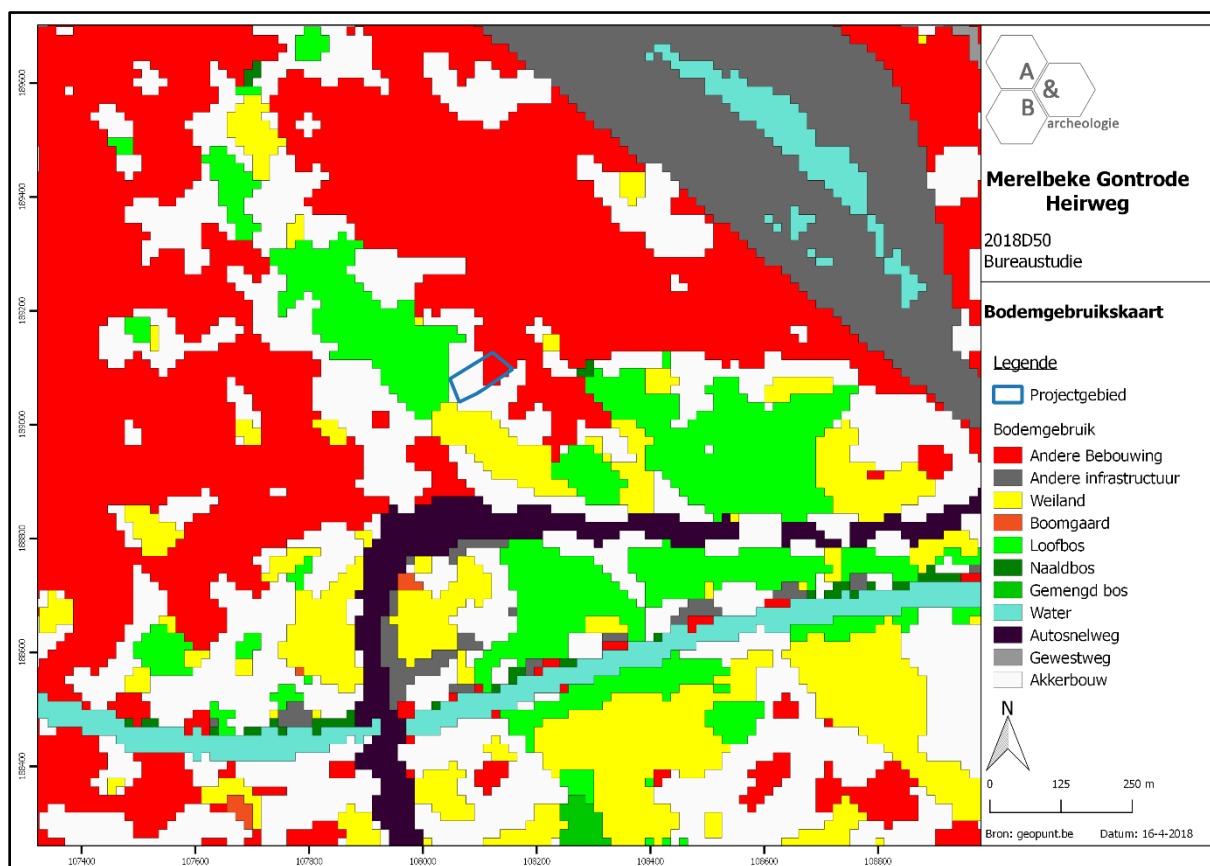
Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 6 Zicht op het kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be).

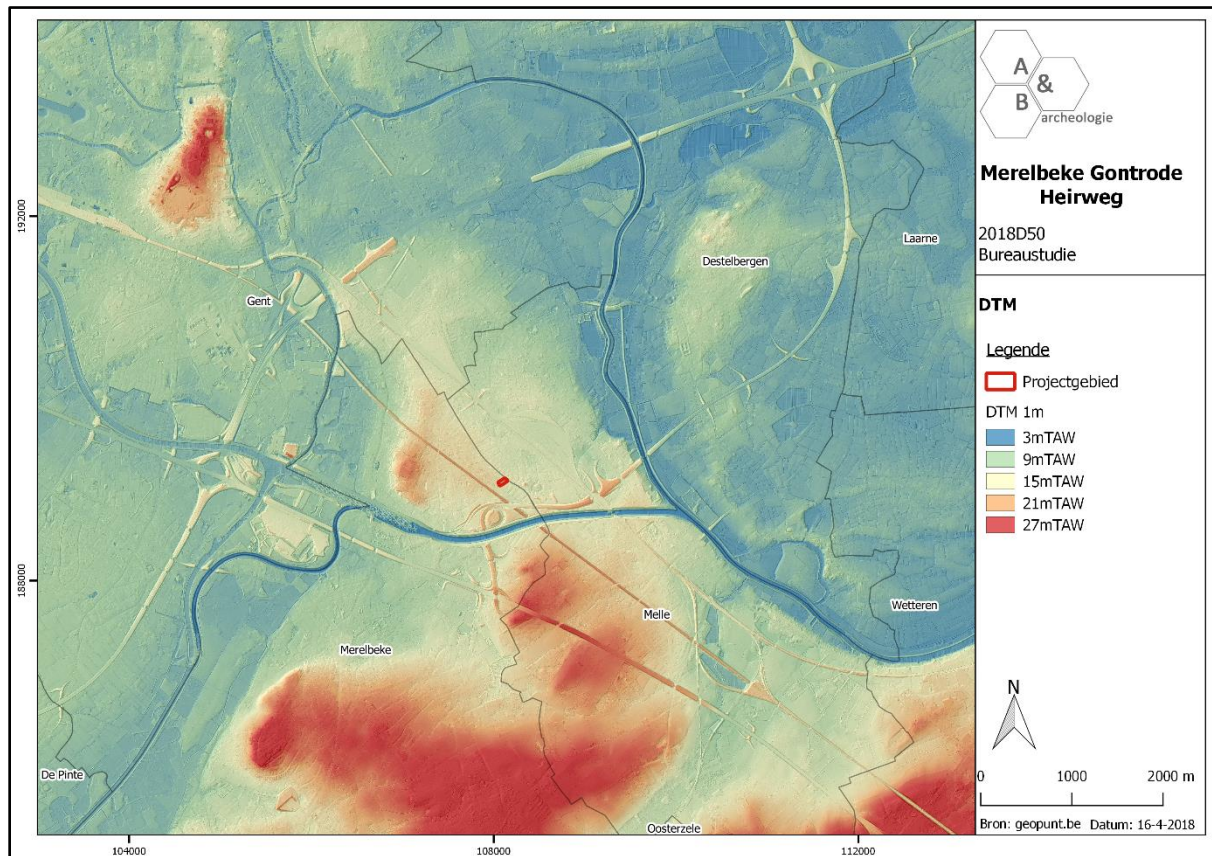
Figuur 7 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

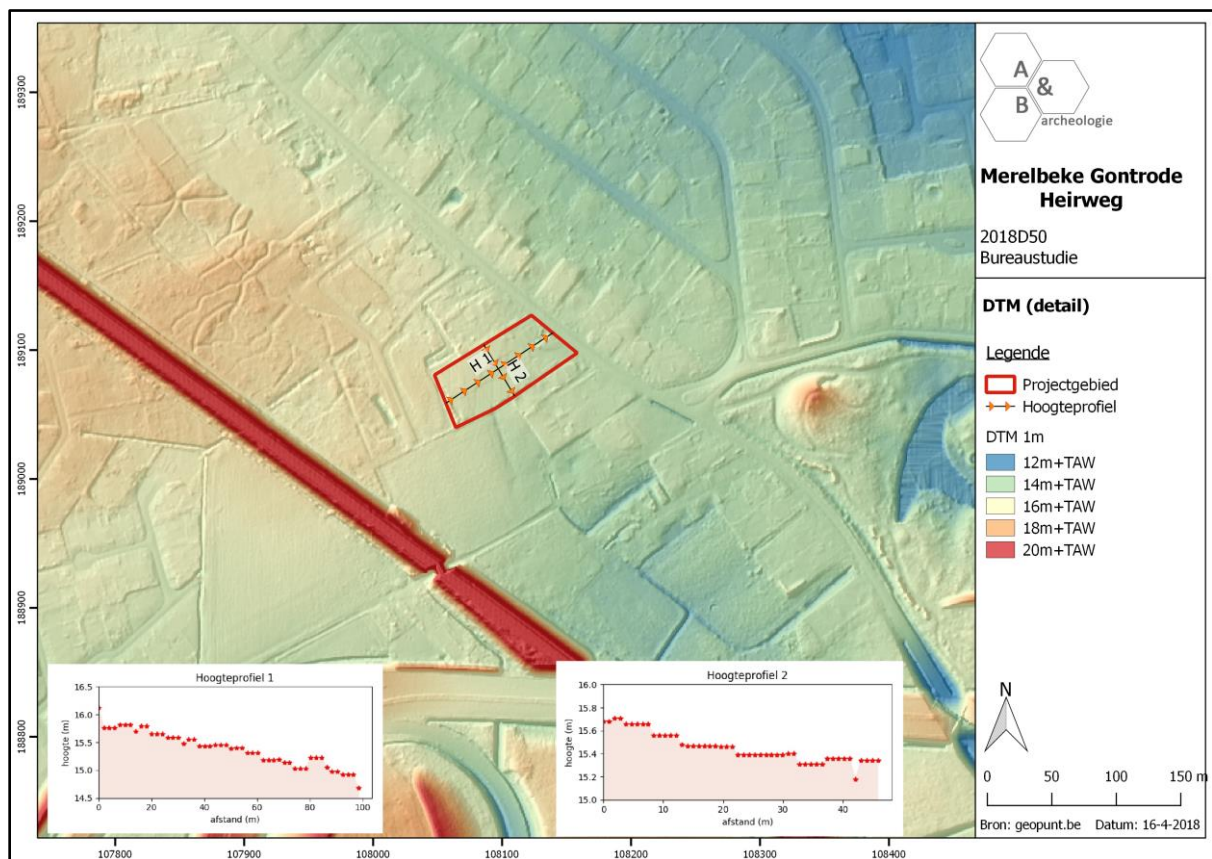
Merelbeke is gelegen aan de Boven-Schelde waarbij de rechteroever de westelijke gemeentegrens vormt. Kenmerkend voor het landschap is het nogal bruuske hoogteverschil (circa 15 tot 20m) tussen de vlakke alluviale Scheldevallei en het variërend golvend reliëf, schommelend tussen 8 en 30m. De niet-alluviale gronden vertonen een grote bodemverscheidenheid variërend van zand tot zandleem. De vallei van de Schellebellebeek doorsnijdt het grondgebied van de gemeente middendoor van oost naar west. Ten noorden ervan is het reliëf licht golvend met de Keiberg als opvallendste heuvel (21m). Ten zuiden van de Schellebellebeek valt vooral Resselaarberg (30m) sterk op waarvan de oude akkergronden oostwaarts aansluiten bij de Molenkouter en Oude Kouter, naar Lemberge toe.

Het plangebied bevindt zich op de oostelijke flank van de uitloper van een noordwest-zuidoost georiënteerde heuvelrug. Het terrein toont een dalend verloop zowel van west (ca. +15,80m TAW) naar oost (+15,00m TAW) als van noord (+15,70m TAW) naar zuid (+15,40m TAW). De gronden ten westen zijn duidelijk hoger gelegen, de gronden ten zuiden en oosten lager.

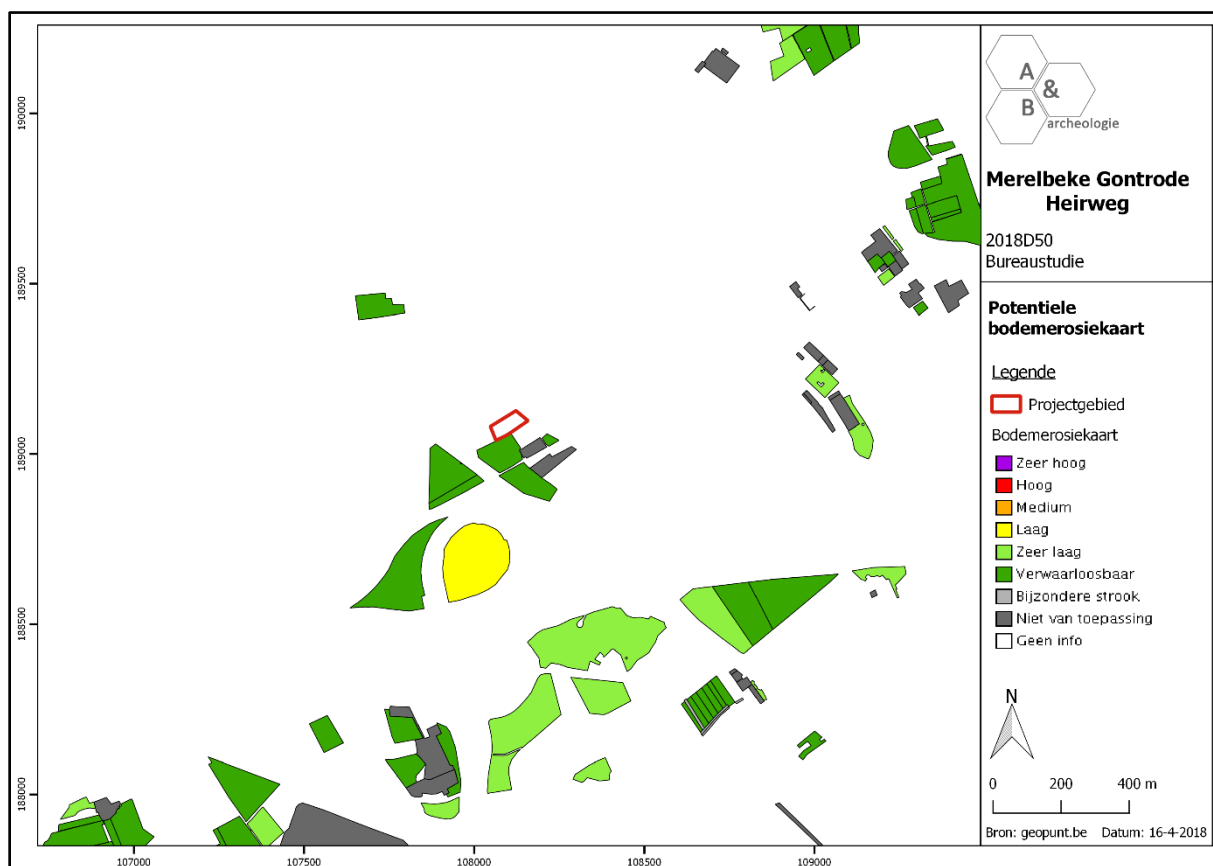
De bodemerosiekaart uit 2016 geeft aan dat er voor het plangebied geen info voorhanden is. De gekarteerde percelen in de omgeving kennen een verwaarloosbare tot lage erosie.

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, meer in detail (bron: geopunt.be).

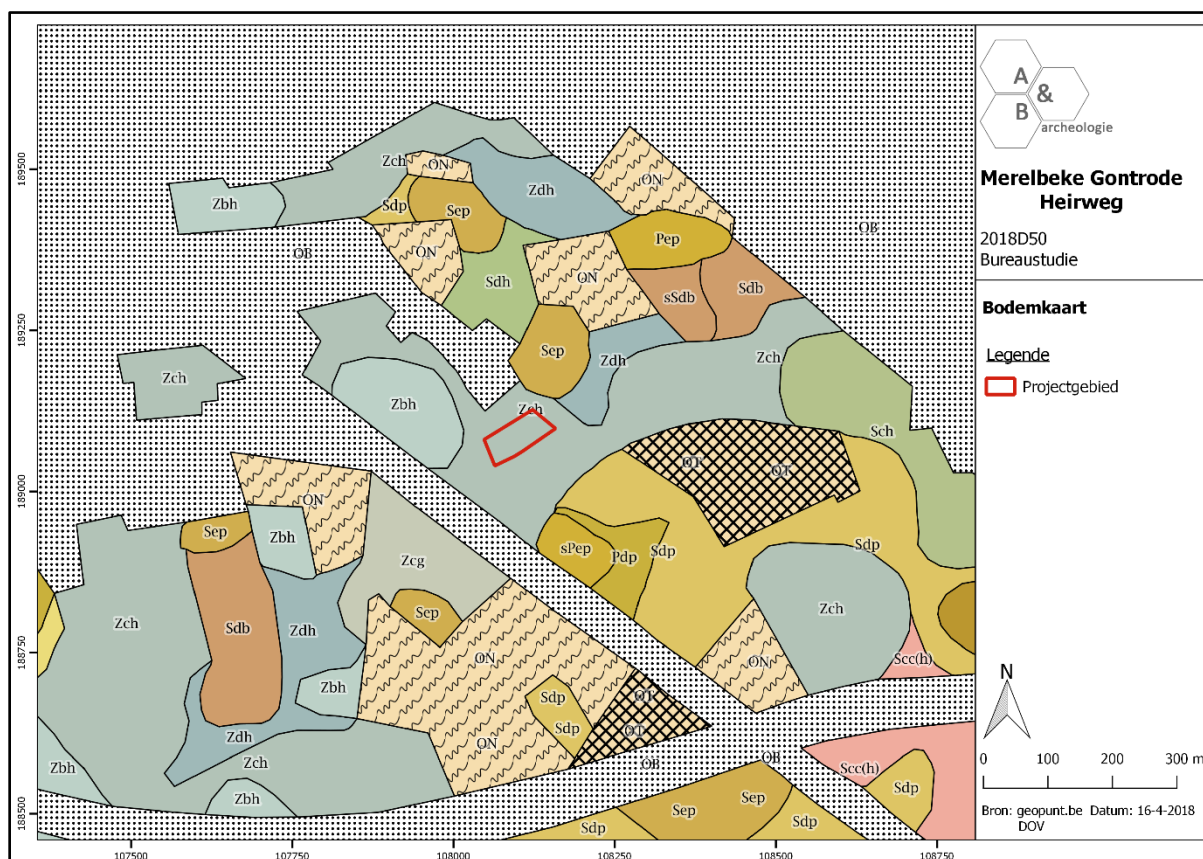
Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

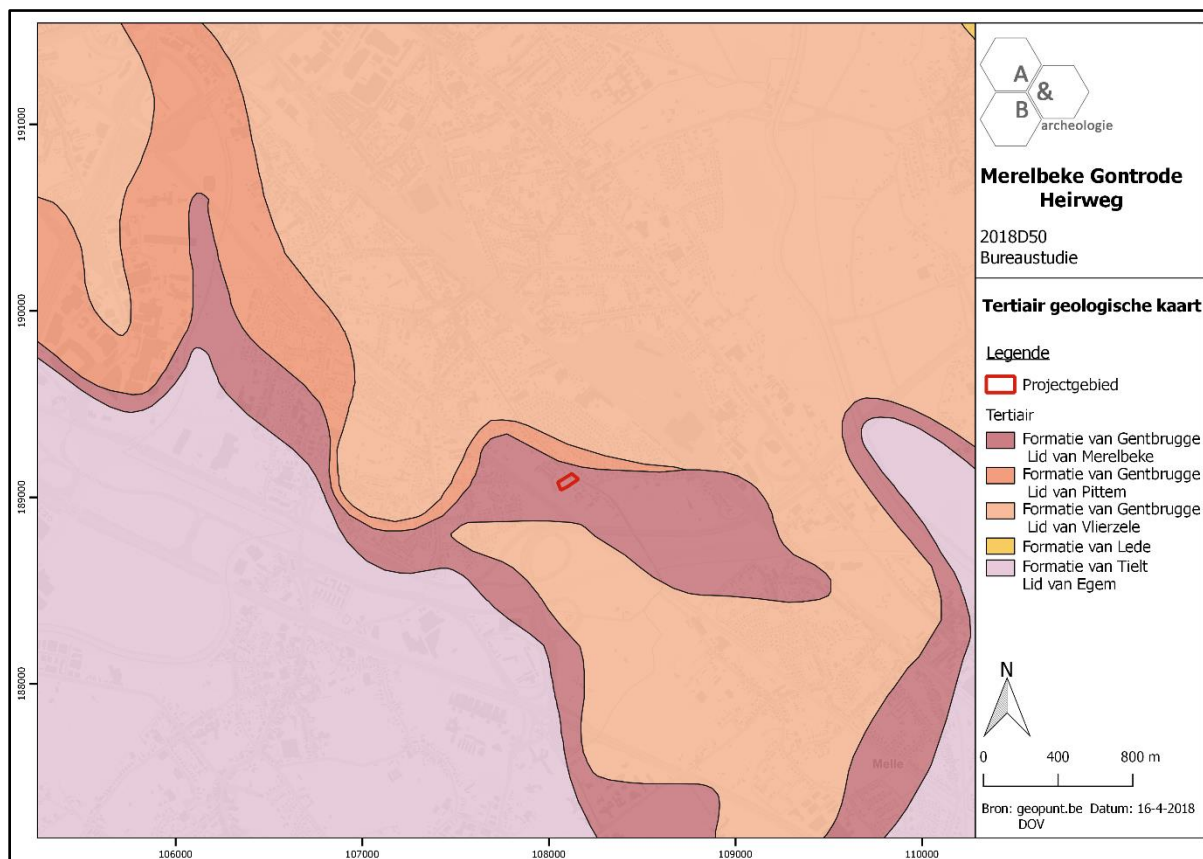
Op de bodemkaart wordt het plangebied gesitueerd ter hoogte van bodemtype Zch: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. De donker bruingrijze bovengrond is goed humeus en 30-60cm dik. De Podzol B, 20-30cm dik, is verbrokken in harde concreties. De roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90cm. De waterhuishouding is goed in de winter, te droog in de zomer.

2.3.4. Geologische situering

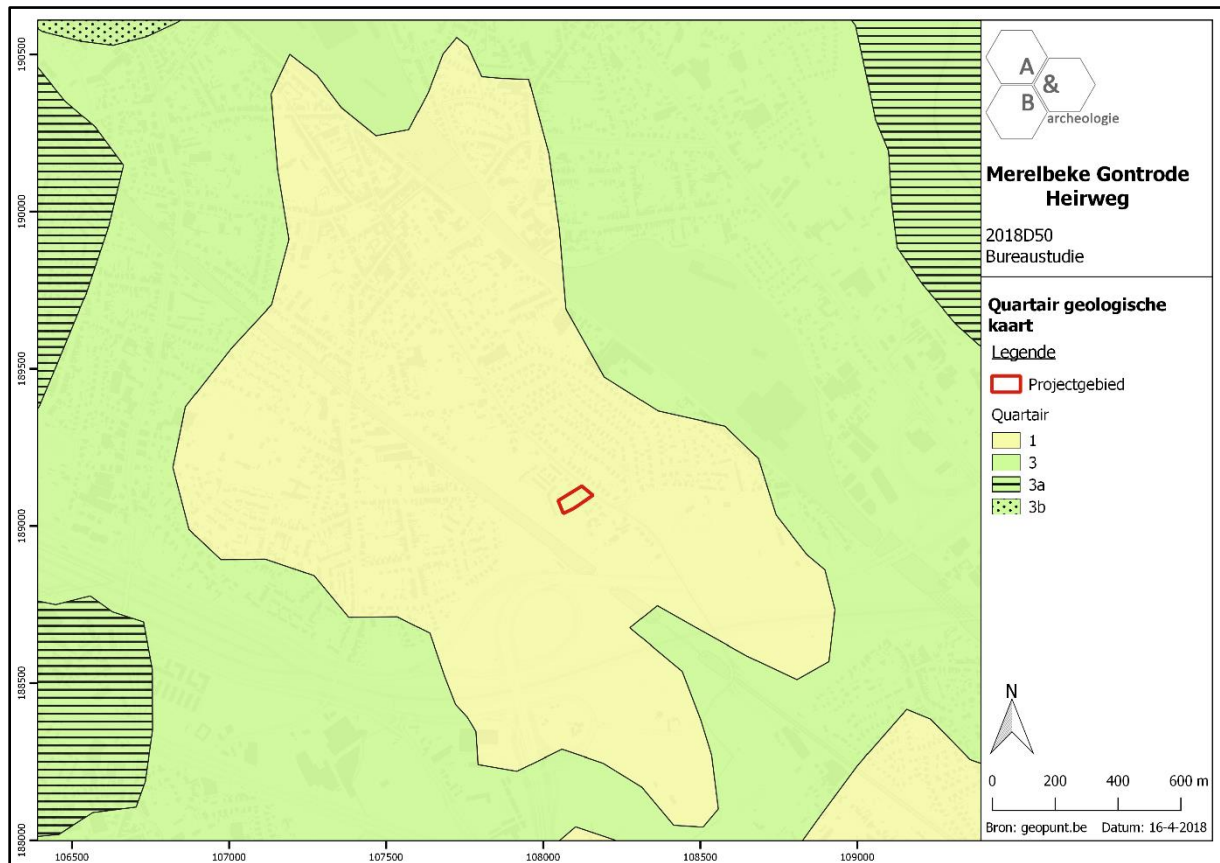
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit afzettingen die toebehoren aan de Formatie van Gentbrugge, Lid van Merelbeke: blauwgrijze tot donkergrijze klei, dunne zandlensjes, organisch materiaal, pyrietachtige concreties. De Quartaire geologische kaart geeft aan dat er ter hoogte van het plangebied geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (1) voorkomen. De gronden worden getypeerd als type 1. De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

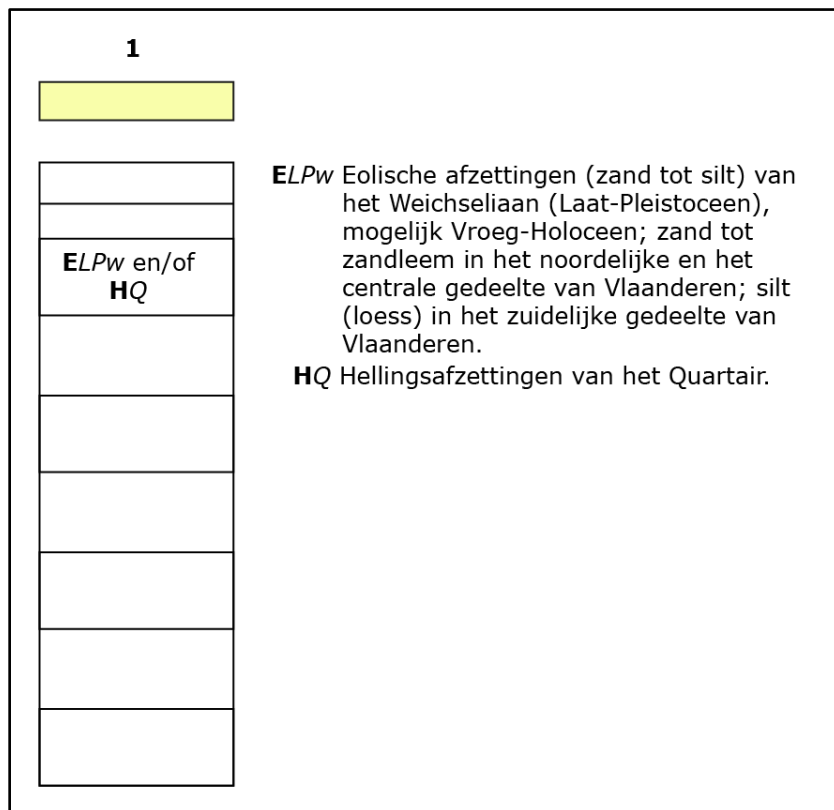
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitsnede uit de Quartaire Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 14 Uitleg bij de Quartaire Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁶

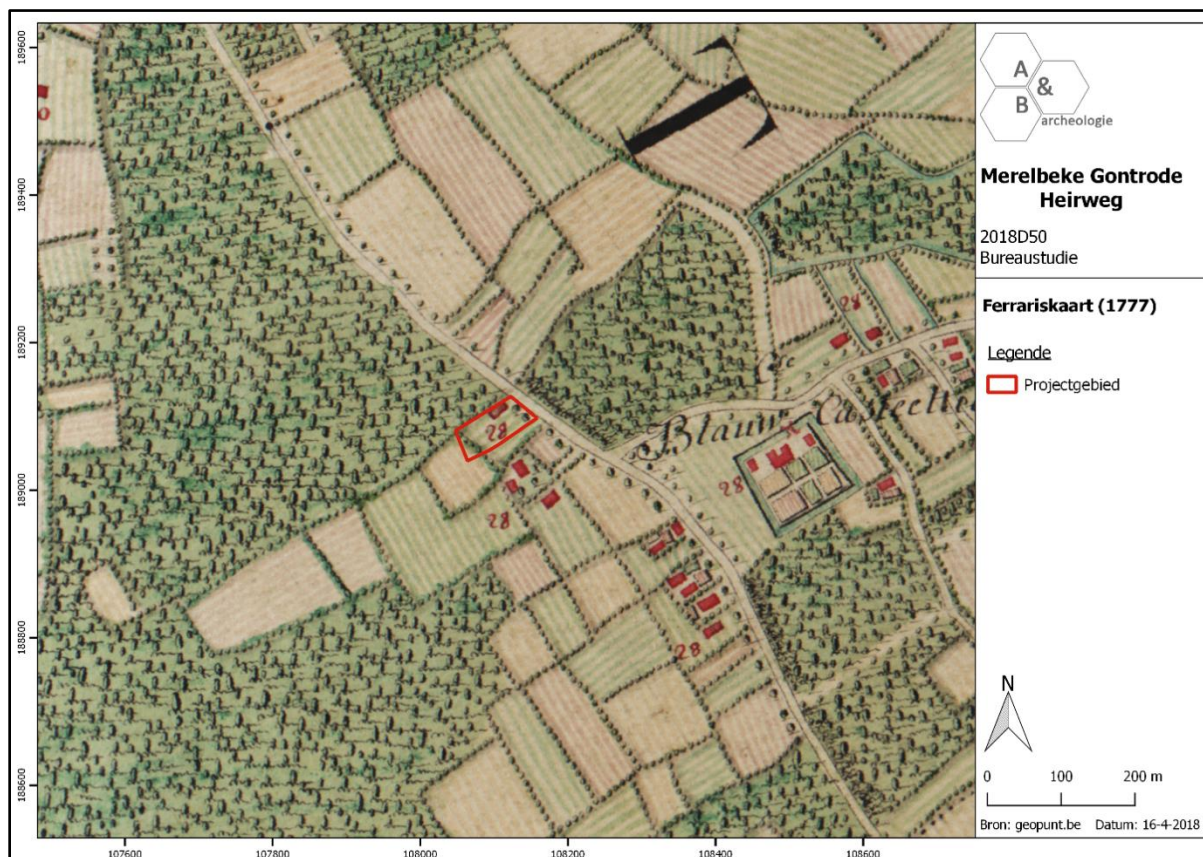
De oudste vermelding "Merlebeke" dateert van 1101. De heerlijkheid Merelbeke hoorde van de 12de tot de 14de eeuw toe aan de familie Van Merelbeke, nadien tot de 17de eeuw bezit van Van der Cameren, tot 1740 van Triëst, daarna van Damarin en tenslotte van Van den Bogaerde. Merelbeke maakte oorspronkelijk deel uit van het graafschap Aalst maar bleef ook nauwe banden vertonen met de Gentse Sint-Pietersabdij van wie verscheidene heerlijkheden in leen werden gehouden. Al in de 16de eeuw was het vrij sterk beboste Merelbeke vooral rijk aan buitenplaatsen. In de 19de eeuw nam het aantal zomerverblijven van voornamelijk Gentenaars in aantal nog toe. Bebossing bleef vrijwel uitsluitend bewaard in nog bestaande kasteelparken. Afgezien van verspreide bewoning was een grote woonkern waarschijnlijk al sinds de vroege middeleeuwen gesitueerd nabij de dries van de Kerkstraat en ten zuiden ervan op de wijk "de cleye" tussen de Gaverse- en Hundelgemsesteenweg. Volledig excentrisch ten westen daarvan, midden de Scheldemeersen lag de dorpskerk die in 1108 werd verheven tot parochiekerk onder het patronaat van de Gentse Sint-Pietersabdij. Het plangebied bevindt zich hier meer dan 3km ten noordoosten hiervan. In 1870: bouw van een nieuwe parochiekerk op de hoger gelegen Potaardeberg aan de Hundelgemsesteenweg. De omgeving van het nieuw aangelegde kerkplein evolueerde tot een verstedelijkte dorpskern met lintbouwing aan de Hundelgemsesteenweg. Verder is de bebouwing aan deze as vooral geconcentreerd in het noorden dat trouwens morfologisch vergroeid is met Gent (Ledeberg en Gentbrugge). Als gevolg van de expansie van de Gentse bloementeel sinds midden 19de eeuw, vestigen zich vanaf circa 1870 nieuwe en uit Gent overgeplaatste bloemisterijbedrijven aan de oude verkeerswegen (Hundelgemsesteenweg, Gontrode Heirweg, Fraterstraat) in het noorden van de gemeente. De Gontrode Heirweg of vroegere Rodtschen Heirweg was voorheen een belangrijke verkeersader van Gent over Melle naar het zuiden van Vlaanderen. Deze oude verbindingsweg doorsnijdt Melle in de lengte, vrijwel parallel aan de vroegere Brusselseheirweg naast de Schelde. De oudste landbouwuitbatingen van Melle waren ingeplant in de buurt van beide oude verkeersaders. Voor het overige bestond het oude wegennet uit onderlinge verbindingswegen tussen de vroegste landbouwexploitaties of van deze laatste naar de Schelde. De uitbouw van het vormingsstation van Merelbeke dat in feite grotendeels ligt op de grondgebieden Gent (Gentbrugge) en Melle, droeg door zijn goede tewerkstellingsmogelijkheden ook bij tot het ontstaan van de dichtbevolkte noordelijke woonwijk Flora (vooral na de Eerste Wereldoorlog). De brede strook ten oosten van de Hundelgemsesteenweg, tussen de spoorlijn Gent-Brussel enerzijds en de autosnelweg Gent-Brussel anderzijds, verkreeg vanaf de jaren 1920 door systematische verkavelingen, zijn typisch karakter van villawijk. De station- en Florawijk werden in 1944 voor 80 % vernield door twee bombardementen van de geallieerden gericht op de spoorwegknooppunten. De wijk werd herbouwd en verkreeg in 1954 een eigen parochiekerk. De weinig overgebleven vrije terreinen werden in de laatste decennia door nieuwe woonwijken opgeslorpt. Het meer landelijk gebleven zuidelijk deel van de gemeente wordt sinds de jaren 1960 ook meer vrijgegeven voor nieuwe woonwijken en villabouw. De al lang bestaande afzonderlijke wijk Kwenenbos kreeg al in 1957 zijn eigen Sint-Hendrikskerk. De typische nijverheden

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Merelbeke* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121356> (geraadpleegd op 18 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Hoeve* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36344> (geraadpleegd op 18 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Kasteeldomein de Varens* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/36297> (geraadpleegd op 18 april 2018).

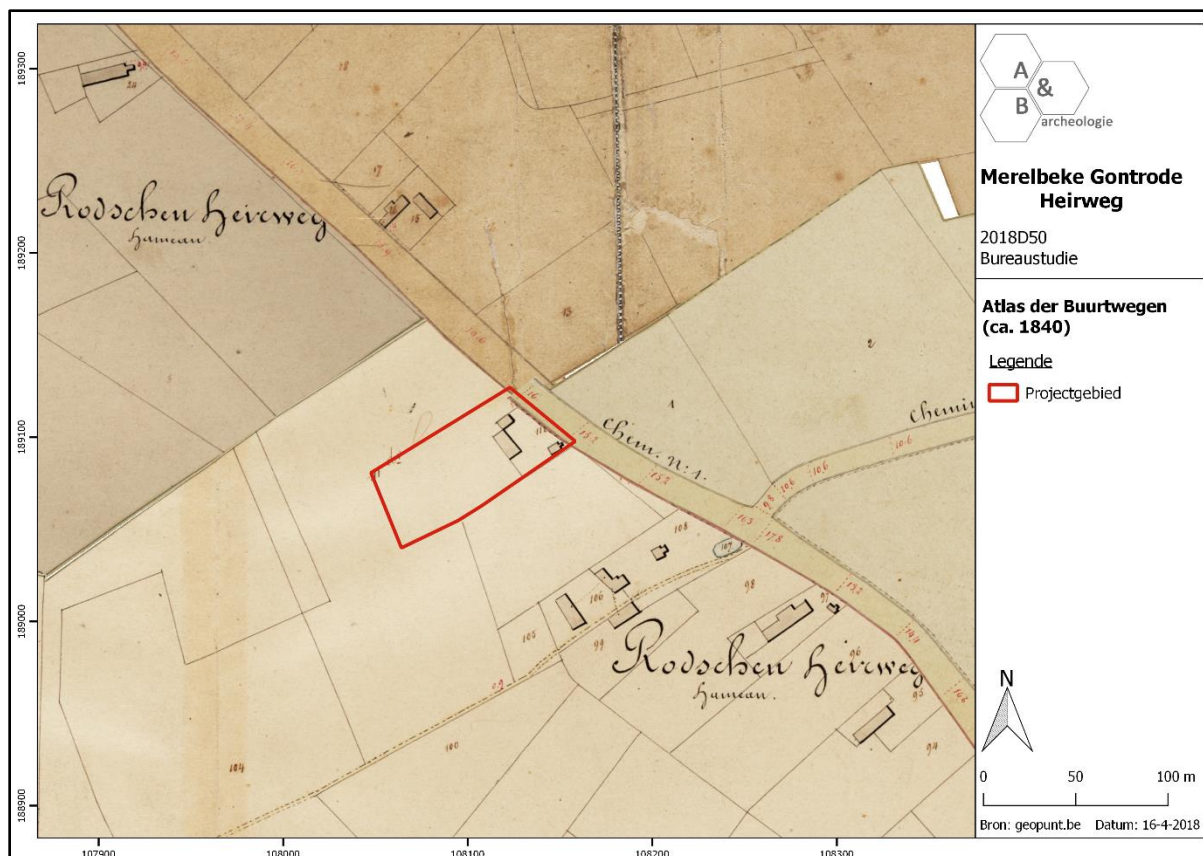
gebonden aan de aanwezigheid van de Schelde (onder andere de steenbakkerij) en ook de industriële vestigingen die sinds de tweede helft van de 19de eeuw met de groei tot stedelijke agglomeratie gepaard gingen, bleven niet bewaard. De bloemisterij bleef de typische economische activiteit in de gemeente.

De oudste betrouwbare kaart waarop het plangebied is afgebeeld, is de Ferrariskaart uit ca. 1777. Er wordt 1 gebouw, dwars op de Gontrode Heirweg, afgebeeld op het plangebied. Ten noorden bevindt zich een grote beboste zone, ten zuiden zijn nog enkele gebouwen aanwezig. Ten westen bevinden zich enkele landbouwgronden. Op de Atlas der Buurtwegen en de Poppkaart worden 2 gebouwen in een L-vorm afgebeeld, ongeveer op de plek van de huidige bebouwing. In het zuidoosten wordt nog een klein gebouwtje, mogelijk een bakhuis, weergegeven. In tegenstelling tot de huidige situatie, lijkt in het midden van de 19de eeuw het gebouwwolume evenwijdig aan de Gontrode Heirweg het woonhuis te zijn. De huidige hoeve is in ieder geval vastgesteld als bouwkundig erfgoed. Ze wordt omschreven als: *“Voormalige hoeve, heden bloemisterij. Boerenhuis van één bouwlaag en zes traveeën, met zadeldak (mechanische pannen, nok loodrecht op de straat), uit de tweede helft van de 19de eeuw. Verankerde en gewitte baksteenbouw met gepikte plint. Rechthoekige vensters met groenen witgeverfde luiken. Rondboogdeur in een later aangebrachte rode bakstenen omlijsting. Aangepaste gewitte bakstenen bedrijfsvleugel met pannen zadeldak parallel aan de straat.”* Gezien de datering in de tweede helft van de 19de eeuw zijn de gebouwen afgebeeld op deze kaarten vermoedelijk de voorgangers van de huidige gebouwen. Het westelijke deel van het plangebied is onbebouwd.

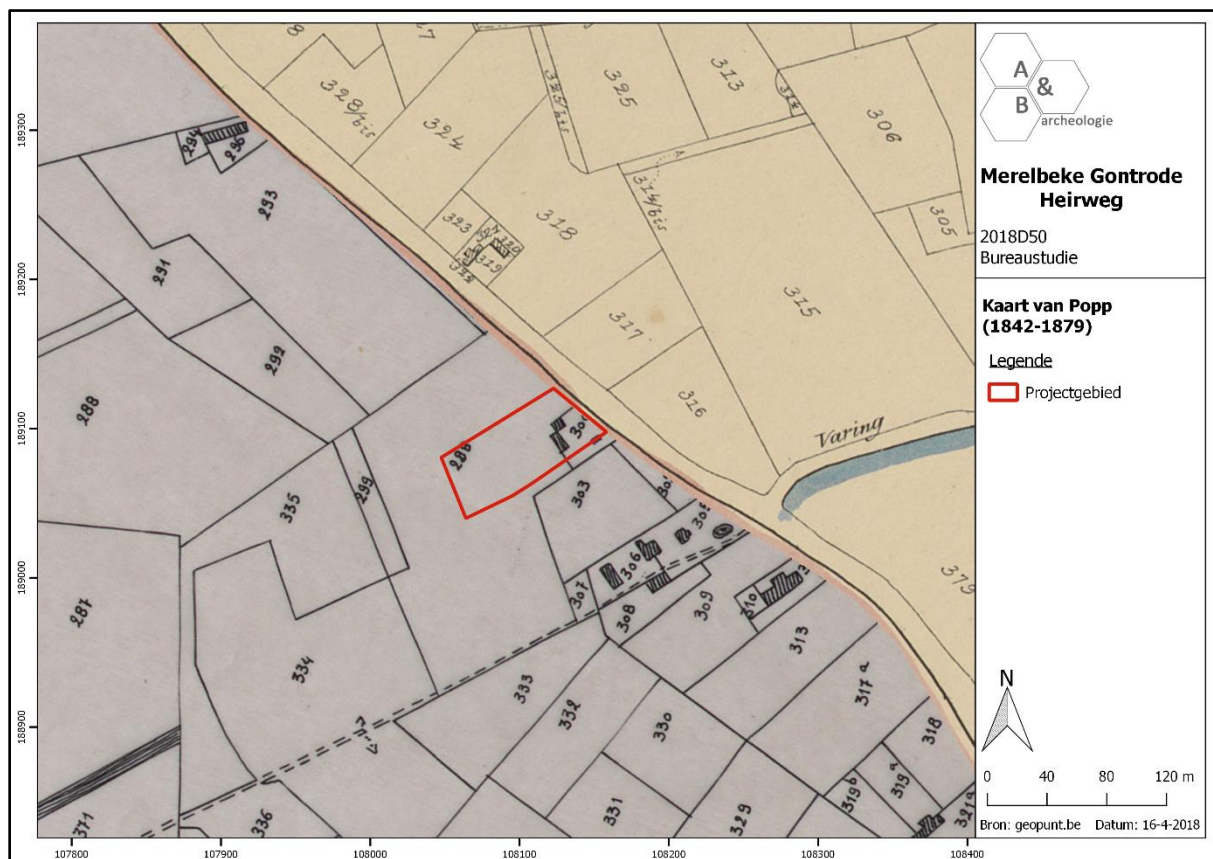
Op de Vandermaelenkaart en de latere topografische kaarten is te zien dat het bosbestand ten noorden al geslinkt is. Deze kaarten zijn niet gedetailleerd genoeg om met zekerheid duidelijkheid te geven over de bebouwing op het plangebied, wel lijkt het erop dat er centraal op het terrein enkele gebouwen zijn bijgekomen. Dit is met zekerheid het geval in de periode 1950-1970 en in 1971, dan worden serres afgebeeld achter de huidige bebouwing. Op de luchtfoto van 1979-1990 is te zien dat de gehele zone achter de gebouwen is ingenomen door serres, ook op de foto van 2000-2003 is dit het geval. De serres werden in 2014 afgebroken.

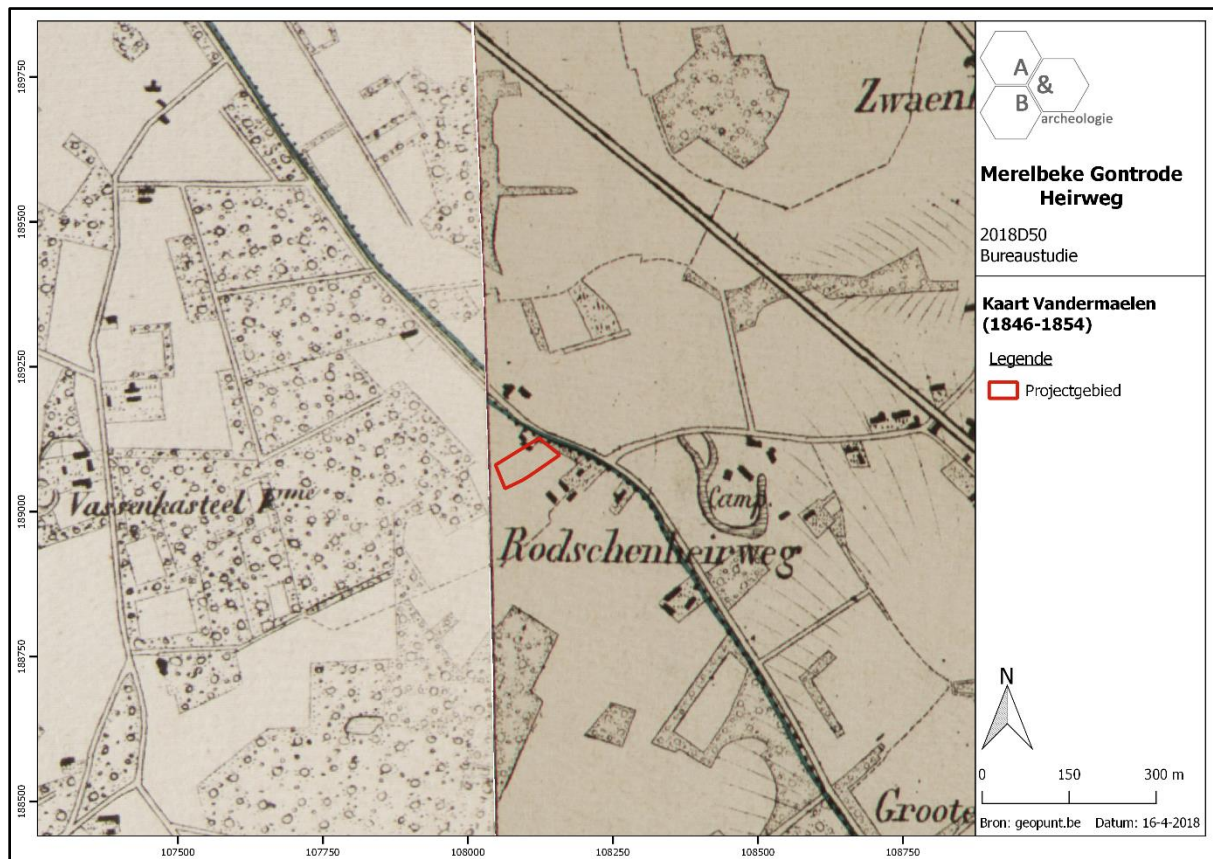
Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

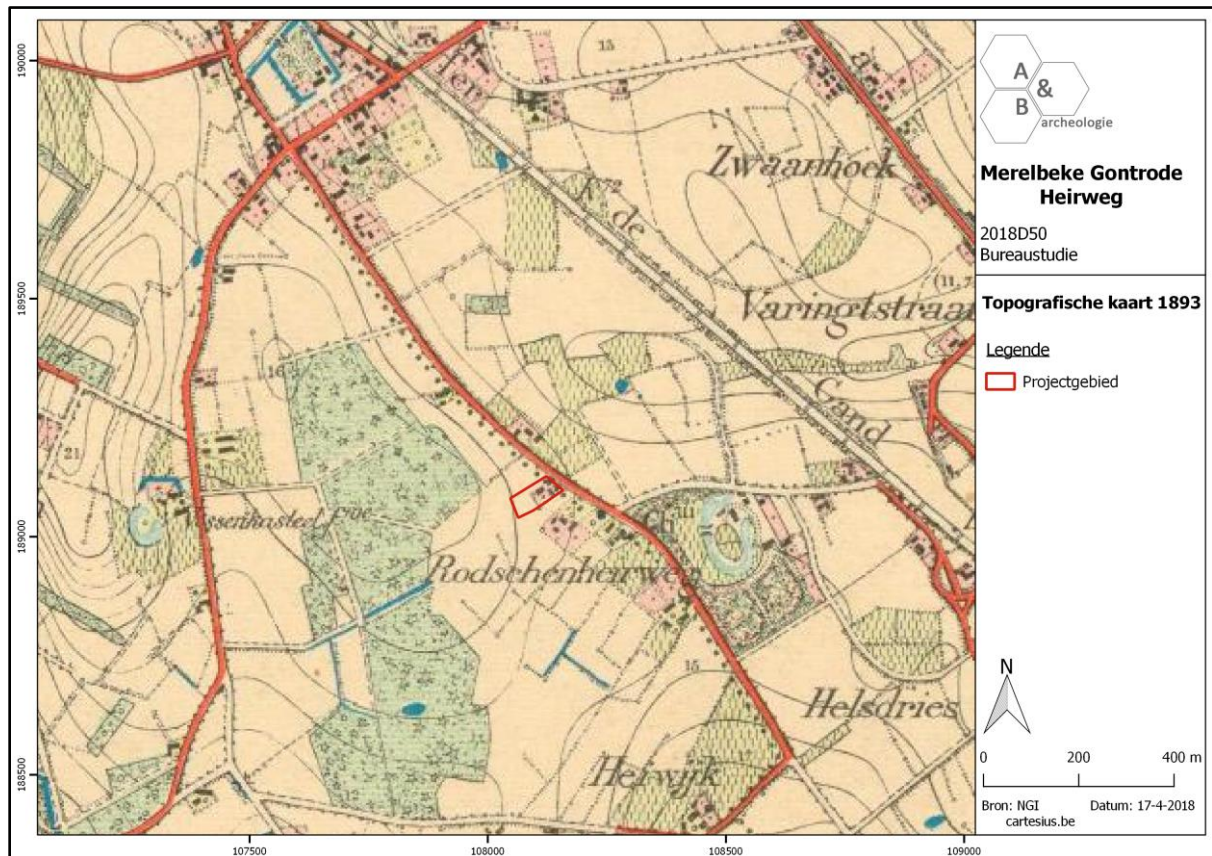
Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

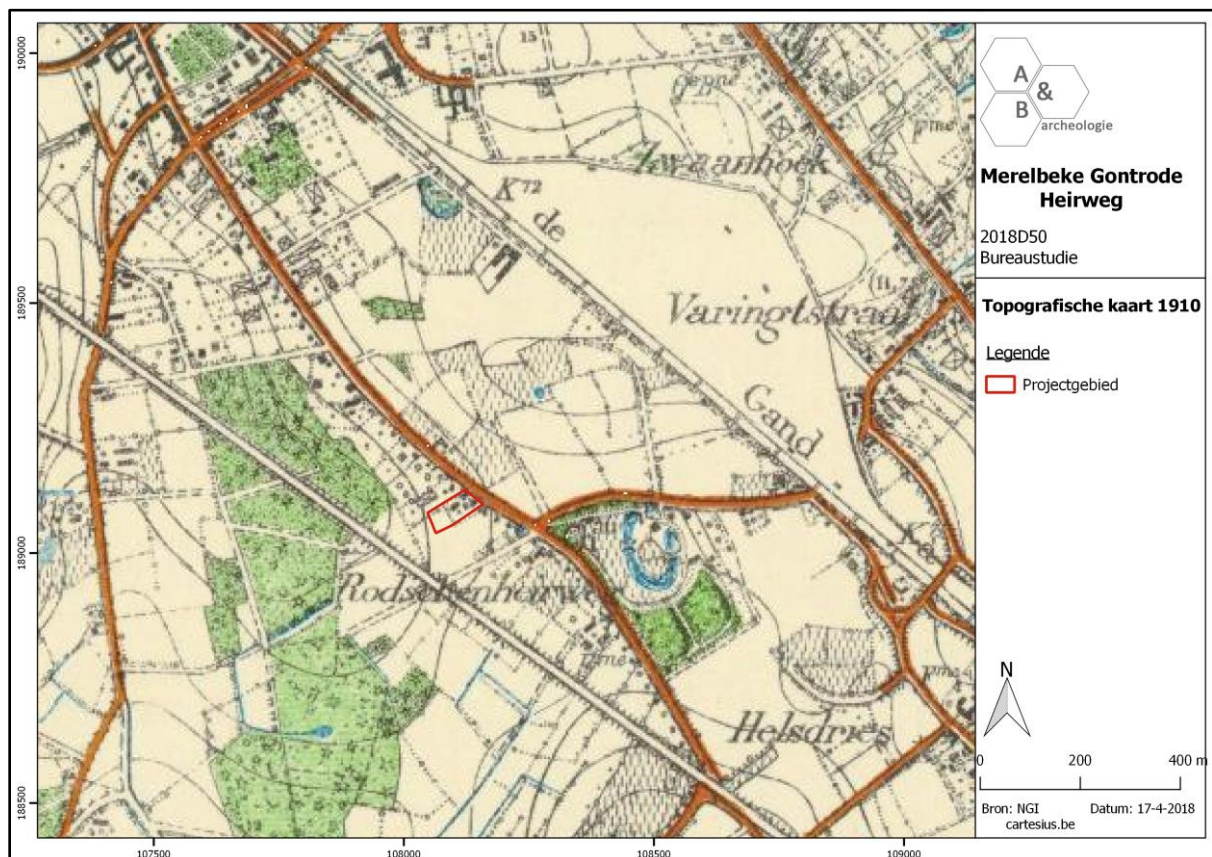
Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

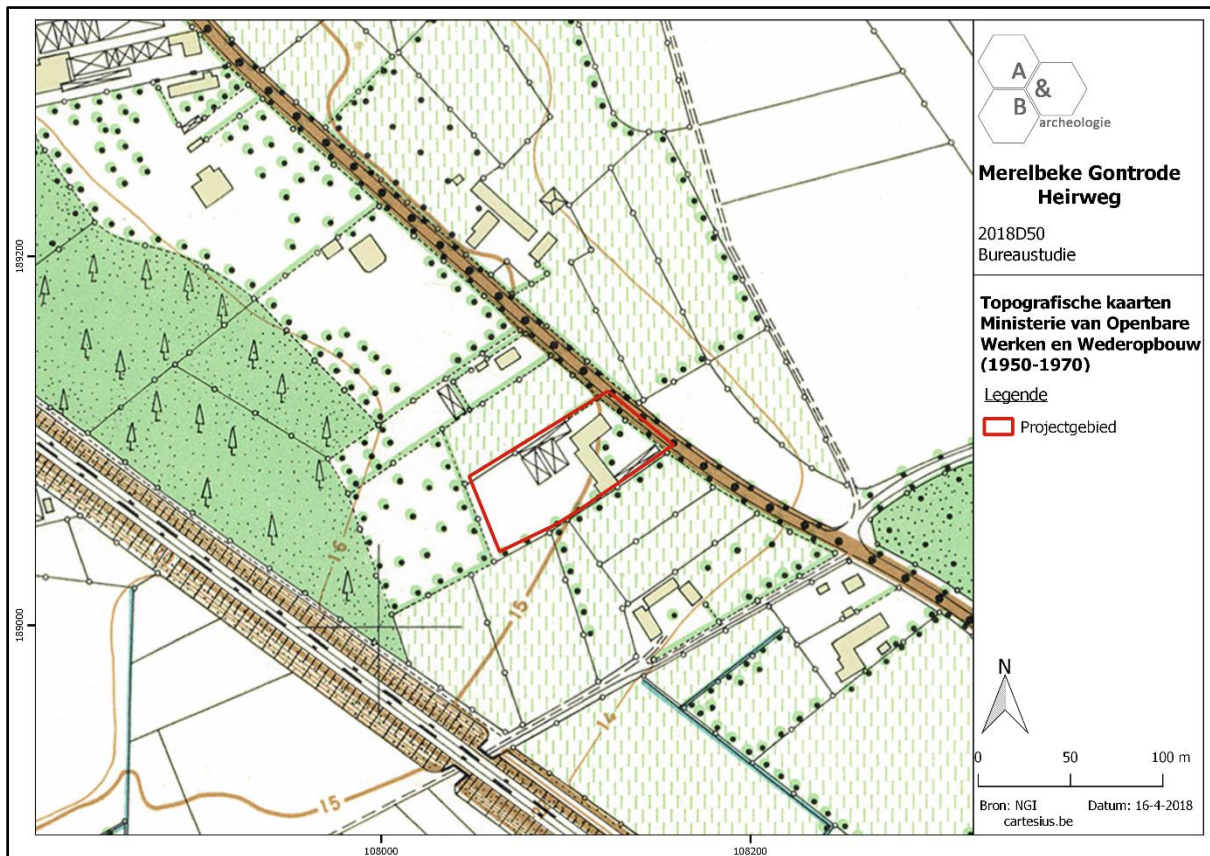
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

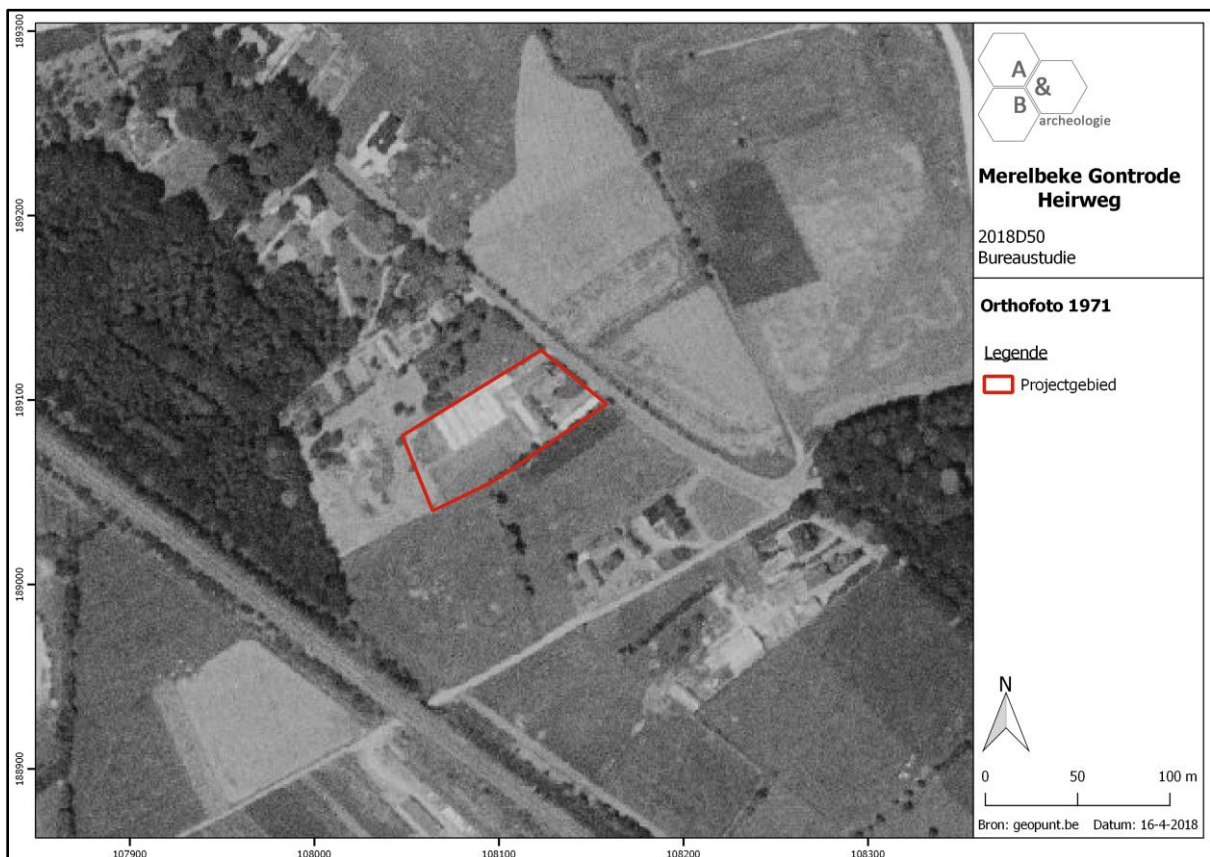
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1893, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1950-1970 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 22 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

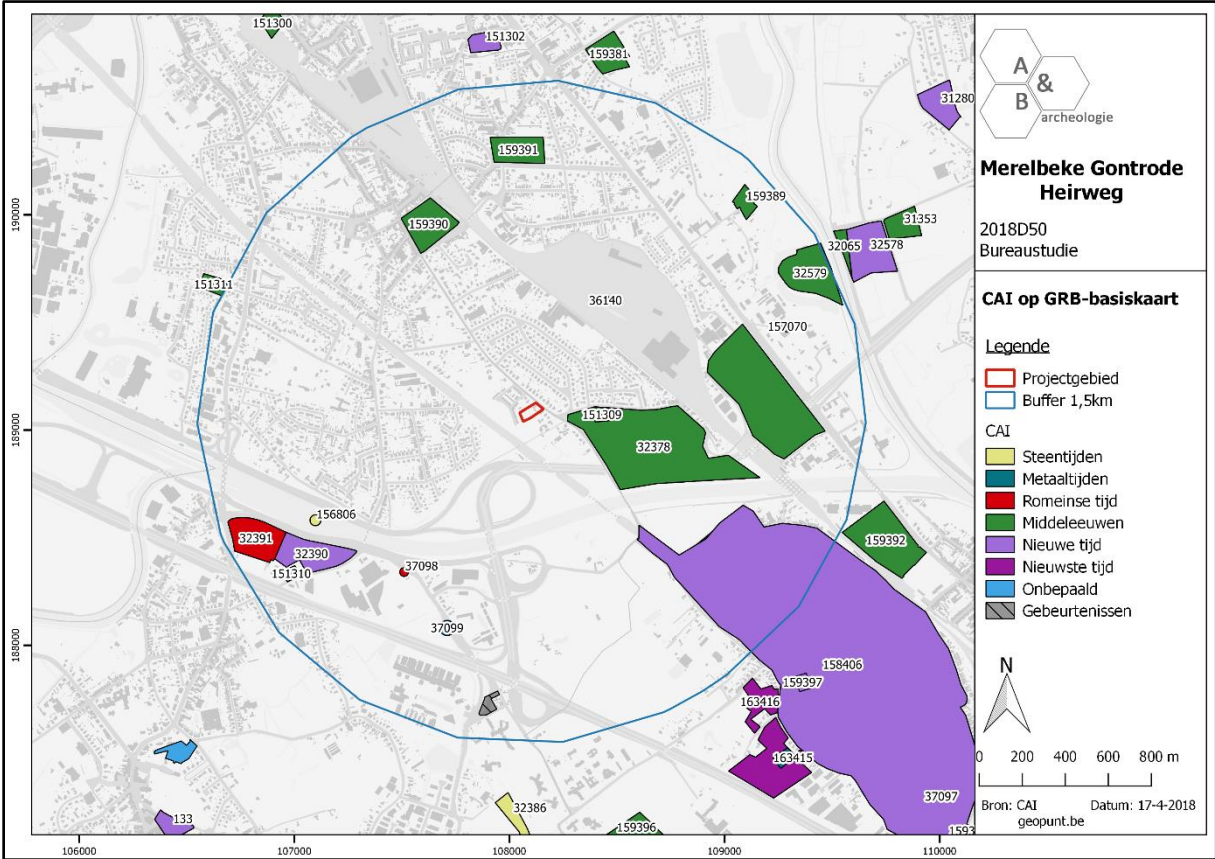
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

In de omgeving van het plangebied zijn op de CAI een aantal gekende archeologische sites aangeduid.

- CAI Locatie 151309, iets ten zuidoosten van het plangebied, duidt op het Kasteel de Varens (of Goed ter Heiden/Goed te Craeyeneste), een laatmiddeleeuws site met walgracht waarvan de oudst bekende gegevens dateren van 1360. In de 18de eeuw werd het omgebouwd naar een kasteel, dat in 1901-1902 werd aangepast en zijn huidige uitzicht kreeg. Het kasteel en het kasteeldomein zijn beschermd als monument.⁷ Het kasteeldomein maakt ook deel uit van CAI Locatie 32378, aangeduid als een 'zone met middeleeuwse bewoningssporen', zonder meer concrete info.
- Andere middeleeuwse sites zijn onder meer te situeren ten noorden (CAI Locaties 159390 en 159391, laatmiddeleeuwse sites met walgracht) en ten oosten (CAI Locatie 159389, een laatmiddeleeuwse site met walgracht; CAI Locatie 32579, een laatmiddeleeuwse cisterciënzerabdij, deels opgegraven in 1972 waarbij graven, grafkelders en enkele funderingen zijn aangetroffen; CAI Locatie 157070, een grafsteen van een grafmonument van een ridder uit de 13de eeuw, een toevalsvondst uit 1948).
- CAI Locatie 158406, ten zuidoosten, duidt op het slagveld van de Slag bij Melle in 1745.
- Ten zuidwesten van het plangebied zijn een aantal oudere sites gekend. Bij graafwerken aan de Ringvaart werden in 1965 een aantal losse vondsten lithisch materiaal uit het midden-paleolithicum aangetroffen (CAI Locatie 156806). Bij opgravingen in 1998 werden op de Axxes-site een grafheuvel uit de vroege bronstijd en een kortstondig bewoonde nederzetting uit de midden-Romeinse periode (3 houten gebouwen, waterput) blootgelegd (CAI Locatie 32391). Iets ten oosten daarvan werd een brandrestengraf uit de Romeinse periode gevonden in 1999 (CAI Locatie 37098).

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Kasteeldomein de Varens* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoed/objecten/36297> (geraadpleegd op 18 april 2018).

Figuur 25 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- De Gontrode Heirweg is een oude handelsweg tussen Gent en het zuiden van Vlaanderen. In de middeleeuwen ontwikkelden zich langsheen deze weg meerdere landbouwuutbatingen. Het plangebied is eind 18de eeuw reeds bebouwd en bevindt zich dan aan de zuidrand van een bosareaal. Die bebouwing wordt in de tweede helft van de 19de eeuw vervangen door de huidige hoeve. In de gebouwen vestigde zich een bloemist, die de achterzijde van het plangebied in de loop van de 20ste eeuw met serres bebouwde.
- Het plangebied bevindt zich op de oostelijke flank van de uitloper van een noordwest-zuidoost georiënteerde heuvelrug. Het terrein helt licht af naar het oosten en het zuiden. Het bevindt zich op een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont.
- In de omgeving zijn een aantal archeologische sites gekend, maar de meeste zijn indicatoren die duiden op middeleeuwse sites in de buurt, die echter niet archeologisch onderzocht zijn. Enkele onderzoeken ten westen van het plangebied hebben wel al het potentieel betreffende sites uit de metaaltijden en de Romeinse periode aangetoond. De ligging langsheen de oude Gontrode Heirweg schept ook een zekere verwachting wat betreft landelijke middeleeuwse bewoning. Eind 18de eeuw wordt reeds bewoning aangegeven op het kaartmateriaal, mogelijk gaat deze terug op een oudere menselijke aanwezigheid. In situ bewaarde steentijdartefactensites worden niet verwacht op deze gronden. De archeologische verwachting betreft sites met grondsporen, gaande van de neolithicum tot de nieuwe tijden.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Het terrein zal verkaveld worden in 10 loten. Centraal wordt een T-vormige wegenis aangelegd die aansluit op de Gontrode Heirweg. Langs deze wegenis worden aan de zuidelijke zijde 4 eengezinswoningen en 1 blok voor 6 sociale wooneenheden voorzien. Aan de westzijde worden 5 eensgezinswoningen voorzien. Bij elke woning en bij het woonblok wordt een tuin aangelegd. Ten noorden van de wegenis wordt een groenzone ingericht, en een parkeerruimte. Ook in het zuidoostelijke hoek van het plangebied worden parkeerplaatsen voorzien, en een gemeenschappelijke fietsenstalling. Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: de voorafgaande sloop van het gebouw, het rooien van de struiken en bomen in de voortuin, het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van wegenis, nutsvoorzieningen en -leidingen, het optrekken van de woningen en het woonblok, de omgevingsaanleg en het inrichten van de tuinen en groenzones kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting voor wat betreft sites met grondsporen, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een

archeologische site niet aangetoond worden. De impact van de voormalige serres op de ondergrond zal eerder beperkt zijn; recent proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in Oostakker op een soortgelijke site heeft aangetoond dat de verstoring van de serregebouwen eerder oppervlakkig is en geen invloed heeft op het archeologisch bodemarchief.⁸ Ook de verstoring veroorzaakt door de huidige gebouwen kan als oppervlakkig omschreven worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren betreffende menselijke aanwezigheid in deze regio tussen Merelbeke en Melle, waar nog maar weinig gravend archeologisch onderzoek is gebeurd. De kosten-baten analyse zal hierdoor positief uitvallen. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning. Tevens dienen eerst de gebouwen afgebroken te zijn eer het verder vooronderzoek van start kan gaan.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren. Er zijn geen aanwijzingen dat er bodems aanwezig zijn met potentieel voor een goede *in situ* bewaring van steentijd artefactensites. De exacte bodemopbouw kan ook nagegaan worden tijdens het proefsleuvenonderzoek, dat wel wordt geadviseerd (zie verder) .

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te

⁸ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/6911>

meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. . Voor een minimale kost wordt er toch een maximum aan informatie gegenereerd, wat zorgt dat de kosten-baten analyse voor deze onderzoeksmethode gunstig is. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het Programma van Maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

De Gontrode Heirweg is een oude handelsweg tussen Gent en het zuiden van Vlaanderen. In de middeleeuwen ontwikkelden zich langsheen deze weg meerdere landbouwuutbatingen. Het plangebied is eind 18de eeuw reeds bebouwd en bevindt zich dan aan de zuidrand van een bosareaal. Die bebouwing wordt in de tweede helft van de 19de eeuw vervangen door de huidige hoeve. In de gebouwen vestigde zich een bloemist, die de achterzijde van het plangebied in de loop van de 20ste eeuw met serres bebouwde. Er zijn geen archeologische gegevens gekend over de site.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

De huidige gebouwen en de serres kunnen mogelijk een verstoring hebben veroorzaakt, maar deze zal zeer beperkt zijn.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden door de verkavelingswerken.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. De kans op het aantreffen van archeologische sporen is echter niet onbestaande.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Er dient een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven uitgevoerd te worden. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen. De modaliteiten van het proefsleuvenonderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Merelbeke Gontrode Heirweg (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is 4528m² groot, min of meer trapeziumvormig en gelegen ten zuidwesten van de Gontrode Heirweg. Aan de straatzijde zijn gebouwen in een L-vormige configuratie aanwezig; het betreft een hoevegebouw, dwars op de straat, met een schuur evenwijdig aan de straat en enkele bijgebouwtjes. Naar de straat op is een kleine tuin met een grasperk, enkele struiken en bomen en een vijvertje aanwezig. De hoeve en de schuur zijn vanuit de Gontrode Heirweg te bereiken via een met steenslag verharde oprit. De achterzijde van het perceel is braakliggend.

De Gontrode Heirweg is een oude handelsweg tussen Gent en het zuiden van Vlaanderen. In de middeleeuwen ontwikkelden zich langsheen deze weg meerdere landbouduitbatingen. Het plangebied is eind 18de eeuw reeds bebouwd en bevindt zich dan aan de zuidrand van een bosareaal. Die bebouwing wordt in de tweede helft van de 19de eeuw vervangen door de huidige hoeve. In de gebouwen vestigde zich een bloemist, die de achterzijde van het plangebied in de loop van de 20ste eeuw met serres bebouwde. Het plangebied bevindt zich op de oostelijke flank van de uitloper van een noordwest-zuidoost georiënteerde heuvelrug. Het terrein helt licht af naar het oosten en het zuiden. Het bevindt zich op een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. In de omgeving zijn een aantal archeologische sites gekend, maar de meeste zijn indicatoren die duiden op middeleeuwse sites in de buurt, die echter niet archeologisch onderzocht zijn. Enkele onderzoeken ten westen van het plangebied hebben wel al het potentieel betreffende sites uit de metaaltijden en de Romeinse periode aangetoond. De ligging langsheen de oude Gontrode Heirweg schept ook een zekere verwachting wat betreft landelijke middeleeuwse bewoning. Eind 18de eeuw wordt reeds bewoning aangegeven op het kaartmateriaal, mogelijk gaat deze terug op een oudere menselijke aanwezigheid. In situ bewaarde steentijdartefactensites worden niet verwacht op deze gronden. De archeologische verwachting betreft sites met grondsporen, gaande van de neolithicum tot de nieuwe tijden.

Het terrein zal verkaveld worden in 10 loten. Centraal wordt een T-vormige wegenis aangelegd die aansluit op de Gontrode Heirweg. Langs deze wegenis worden aan de zuidelijke zijde 4 eengezinswoningen en 1 blok voor 6 sociale wooneenheden voorzien. Aan de westzijde worden 5 eengezinswoningen voorzien. Bij elke woning en bij het woonblok wordt een tuin aangelegd. Ten noorden van de wegenis wordt een groenzone ingericht, en een parkeerterrein. Ook in het zuidoostelijke hoek van het plangebied worden parkeerplaatsen voorzien, en een gemeenschappelijke fietsenstalling. Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: de voorafgaande sloop van het gebouw, het rooien van de struiken en bomen in de voortuin, het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van wegenis, nutsvoorzieningen en -leidingen, het optrekken van de woningen en het

woonblok, de omgevingsaanleg en het inrichten van de tuinen en groenzones kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting voor wat betreft sites met grondsporen, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. De impact van de voormalige serres op de ondergrond zal eerder beperkt zijn; recent proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in Oostakker op een soortgelijke site heeft aangetoond dat de verstoring van de serregebouwen eerder oppervlakkig is en geen invloed heeft op het archeologisch bodemarchief. Ook de verstoring veroorzaakt door de huidige gebouwen kan als oppervlakkig omschreven worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren betreffende menselijke aanwezigheid in deze regio tussen Merelbeke en Melle, waar nog maar weinig gravend archeologisch onderzoek is gebeurd. De kosten-baten analyse zal hierdoor positief uitvallen. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning. Tevens dienen eerst de gebouwen afgebroken te zijn eer het verder vooronderzoek van start kan gaan.

Gezien de aard van de site en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven noodzakelijk. Ook naar kosten-baten analyse is deze onderzoeksmethode te prefereren. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/6911>

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2017 (bron: geopunt.be)..... 7

Figuur 2 Uittreksel uit het verkavelingsplan (bron: initiatiefnemer). 8

Figuur 3 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be)..... 9

Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 10

Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 11

Figuur 6 Zicht op het kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be). 11

Figuur 7 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)... 12

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be). 13

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, meer in detail (bron: geopunt.be). 13

Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be). 14

Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV). 15

Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be)..... 15

Figuur 13 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be)..... 16

Figuur 14 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be). 16

Figuur 15 Uitsnede uit de Ferrariskaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)..... 19

Figuur 16 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 19

Figuur 17 Uitsnede uit de Poppkaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)..... 20

Figuur 18 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 20

Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1893, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI). 21

Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI). 21

Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1950-1970 (bron: cartesius.be en NGI). 22

Figuur 22 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be)..... 22

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be). 23

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be). 23

Figuur 25 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI). 25

Bijlage: Verkavelingsplan (bron: initiatiefnemer)

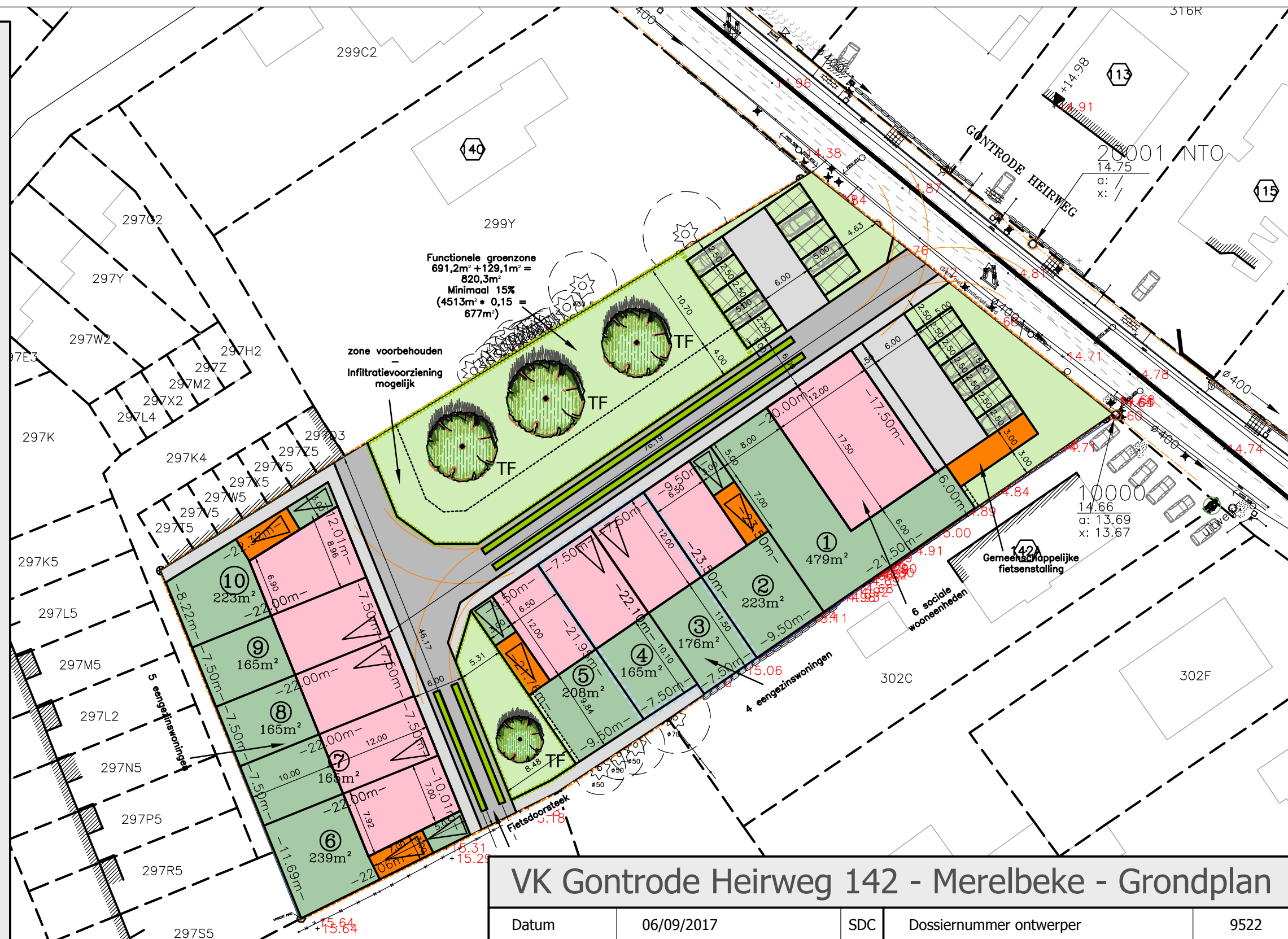
LEGENDE

- Bouwzone
- Tuinzone
- Carport/Fietsenstalling
- Verplicht aan te planten haag
- Openbaar domein (waterdoorlatende betonstraatsteen)
- Openbare groenzone (gras)
- Openbaar domein (beton)
- Openbaar domein (grasbetontegels)
- Openbaar domein (gestabiliseerd gazon)

 Tilia flavescens 'Glenleven'

- Afmeting bouwzone/tuin
- Openbare groenzone (min. 15%)
- Bescheiden last
- Verkavelingsgrens
- Bestaande kadastrale perceelsgrens
- Ontworpen perceelsgrens
- Lotnummer
- Maten perceelsgrenzen
- Draaicirkels (R. 11m & 15m)
- Autostelplaats

OPMERKING:
Alle afmetingen en oppervlakten op onderhavig plan werden benaderd bepaald. De juiste gegevens zullen op het later op te maken opmetingsplan worden aangeduid.

VK Gontrode Heirweg 142 - Merelbeke - Grondplan

Datum	06/09/2017	SDC	Dossiernummer ontwerper	9522
Schalen	1/500			
Nr.	Datum	Wijzigingen	Tek.	
1	20/09/2017	N.a.v. opm. Novus dd. 19/09/2017	NVH	
2	09/02/2018	N.a.v. mails Novus dd. 16/01/2018 en 25/01/2018	TD	
3	23/02/2018	N.a.v. mails gemeente en Novus dd. 12/02/2018 en 16/02/2018	JVR	
4	02/03/2018	N.a.v. mail Novus dd. 26/02/2018	JVR	

BVBA Studiebureau Jonckheere

Koningin Astridlaan 134/5
8200 Brugge

Koen Jonckheere, zaakvoerder
Beëdigd landmeter LAN040153
tel.: 050/40 50 90
email: infrastructuur@jonckheere-sb.be